

Özgün Makale

Kanona “Sızan” Kadın Edebiyatçılar¹

The Women Writers who “Infiltrated” to Literary Canon

Reyhan TUTUMLU*

Öz

Bu yazının amacı; “Kanon nedir?”, “Türk edebiyatında bir kanonun varlığından söz edilebilir mi?”, “Bu kanon içinde kadın edebiyatçıların yeri nedir?”, “Türk edebiyatında bir kadın edebiyatçı kanonundan söz edilebilir mi?” sorularını tartışmaya açarak yanıtlamaya çalışmaktır. Ulusal kanonun oluşumunda antolojilerin önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla bu yazıda Türkiye’de bir kadın edebiyatçı kanonu olup olmadığını araştırmak üzere seçilen antolojiler incelenerek kadın şair ve yazarların bu antolojilerde kendilerine yer bulup bulmadıklarına bakılmıştır. “Bu antolojilerde kadın edebiyatçılardan kimlere yer verilmiştir?”, “Kadınların antolojilerde yer alma oranları nedir?”, “Hangi kadın edebiyatçılar ön plana çıkarılmaktadır ve neden?”, “Hangi kadın edebiyatçılar antolojilerde yer bulamamaktadır ve bunun nedeni ne olabilir?” sorularına yanıt aranmıştır. Kadın ve erkek edebiyatçı sayısı oranlarına bakıldığında antolojilerde aynı oranda kadın temsilinin olmadığı görülecektir. Sonuç olarak, kadın edebiyatçıların Türk edebiyatında var olabilmelerinin ne kadar zor olduğu ve eleştiri “kurumu”nun bu konudaki önemi vurgulanmıştır. Feminist bir bakış açısıyla öncelikle antolojilerin ardından da edebiyat tarih yazımının güncellenmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Kanonu, Antoloji, Kadın Edebiyatçılar, Feminist Eleştiri

Abstract

The aim of this paper is to put forward questions such as “What is literary canon?”, “Is it possible speak about the existence of a literary canon in Turkish literature?”, if so “What is the status of women writers in this literary canon?”, “Is it possible to speak about a women literary canon in Turkish literature?”, and also try to give answers to these questions. Literary anthologies have imperative affect in the formation of national literary canons. Therefore, in this paper, selected anthologies are examined to investigate whether there is a canon of women’s literature in Turkey and whether women poets and writers find a place in these anthologies. The answers to questions such as “Which women writers are selected for those anthologies?”, “What is the proportion of women writers included within the anthologies?”, “Which women writers are highlighted and why?”, “Which women writers are not selected to anthologies and what are the reasons behind

¹ Makale başvuru tarihi: 10.10.2023. Makale kabul tarihi: 5.11.2023.

Bu makale, 11-13 Kasım 2011 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi’nde düzenlenen I. Uluslararası Türk Dilinin ve Edebiyatının Bugünkü Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu’nda sunulan bildirinin geliştirilmiş ve güncellenmiş halidir.

* Dr. Öğretim Görevlisi, Sabancı Üniversitesi, Temel Geliştirme Programı, rtutumlu@sabanciuniv.edu

ORCID: 0000-0002-8353-7553

this elimination” are pursued. When the ratio of male and female writers are regarded, it can be observed that there is not an equal representation of women in the anthologies. As a conclusion the disadvantageous position of women writers in Turkish literature is emphasized while the significance of a feminist perspective in literary criticism is once again recalled.

Keywords: Literary Canon, Anthology, Women Writers, Feminist Criticism.

Giriş

Ataerkil toplumlarda kadınlar tarihte ya sistematik olarak dışlanmışlar, görünmez kılınmışlar ya da taraflı bir şekilde ele alınmışlardır. Serpil Çakır'ın (2011) da belirttiği gibi,

Tarih yazımı, kadını aşağılayan klasik miras tarafından biçimlendirilmiştir. Antik idealler üzerinde biçimlenen bu mirasta, kadın deneyimleri küçümsenmiş, kayda geçirilmemiş, sadece kamu alanı ve bu alanın özneleri olan erkeklerin deneyimleri tercih edilmiştir. [...] Kadınların tarihi temsili, erkek yazarlar tarafından ve erkeklerin çıkarları üzerinde şekillenmiştir. (s. 508)

Bu durum edebiyat tarih yazımında ve edebiyatın kanonik metinlerinin belirlenmesinde de karşımıza çıkar. Özellikle feminist edebiyat eleştirisinin temel amaçlarından biri de bu görünmezliği ortaya koyup nedenleri üzerinde tartışarak kadınların tekrar tarihin bir parçası haline getirebilmektir. Özlem Belkıs (2017), “Sunuş: Kadınların Sanatı: Benim Sanatım Seninkinden Farklı” başlıklı yazısında sanat ve tarihin kesiştiği alanda kadın çalışmalarının üç temel başlıkta ilerdiğini belirtir:

- *Sanat tarihi kanonlarını deşifre etmek* amacıyla bilinen sanat tarihin çeşitli nedenlerle dışında bırakılmış kadınların yaşamlarını ve yapıtlarını açığa çıkarmak, bilinir kılmak.
- Özne olarak kadınları ve sanatlarını incelemek. *Sanat üreten kadınlar, kadınların ürettiği yapıtlar.*
- Nesne olarak kadınları, yapıtlarda *kadın temsiliyetini* irdelemek. (s. 11)

Bu açıdan bakıldığında “sanat tarihi kanonlarını deşifre etmek” için öncelikle kadın yazarların nasıl dışlandığını ortaya koymak gerekecektir. Bu makalede de dolaylı olarak edebiyat tarihindeki edebî kanonlar deşifre edilmeye çalışılacaktır. “Kadın yazarlar varolduğu düşünülen edebî kanonlarda kendilerine yer bulabiliyor mı?”, “Kadın yazarların edebî kanonlardaki temsiliyet oranı nedir?” sorularını yanıtlayarak edebiyat alanında kadın yazarların bilinçli bir dışlamaya maruz kaldıkları gösterilecektir. Öncelikle “kanon” kavramına nasıl yaklaşıldığı kısaca özetlendikten sonra edebî kanonun oluşumunda etkili olan antolojiler ele alınarak bütün zorluklara rağmen Türkiye’deki edebiyat kanonlarına girebilmiş, kendisine yer açabilmiş, bir anlamda “sızmış / sızabilmiş” kadın yazarlarla ilgili inceleme yapılacaktır.

Gregory Jusdanis’in *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi* adlı kitabının 1998 yılında Türkçeye çevrilmesinden sonra Türk edebiyatında kanon tartışmaları hız kazandı. Çeşitli edebiyat dergilerinin 2000’li yıllarda hazırladıkları “kanon” özel sayılarında “Kanon nedir?”, “Türk edebiyatında bir kanonun varlığından söz edilebilir mi?”, “Kanonun oluşumuna etki eden öğeler nelerdir?”, “Ulusal kimliğin oluşumunda kanonun önemi nedir?” gibi sorular tartışmaya açıldı. Kanon, “[h]erhangi bir otoritenin ya da otoritelerin kutsadığı” (Parla, 2004, s. 51), okunması gereken, iyi eserler listesi olarak tanımlanabilir. Jale Parla (2007-2008), “Gelenek ve Bireysel Yetenek: Kanon Üzerine Düşünceler” başlıklı yazısında “edebiyat kanonu” kavramıyla ne kastedildiğini dört maddeyle şöyle açıklar:

1. Edebiyat derslerinde okuttuğumuz antolojilerde alıntılanan ya da bu derslerde kullandığımız okuma listelerine koyduğumuz kitaplar. [Akademide] [. . .]
2. Edebiyat zevkinin ne olması gerektiğine karar verenler tarafından seçilmiş yapıtların listesi. [Akademi ve akademi dışında] [. . .]
3. Kültürel kurumların, örneğin eleştiri kurumunun, edebiyat tarihi kurumunun, daha çok akademi içinde yer alan yönetici elitlerin toplumsal, ideolojik, estetik tercihlerini dayatıp yaydıkları ve kalıcılığını garantilemek istedikleri seçkilerin oluşturduğu kanonlar.
4. Buna bağlı olarak, egemen toplumsal yapıların kendi dünya görüşlerini doğrulamak, meşrulaştırmak ve sürdürmek amacıyla, kültürel bütünlüğü, kurulu düzeni garanti altına almak için eğitim ve medya yoluyla dayattıkları ideolojik seçkilerden oluşan kanonlar. (ss. 12-13)

Bu alıntıda da görüldüğü gibi kanonun oluşumunda ders kitaplarından antolojilere, akademisyenlerin yaptığı çalışmalardan popüler dergilerde yayımlanan eleştiri yazılarına, yönetici elitlerin veya resmî ideolojinin görüşleri doğrultusunda hazırlanan seçkilere kadar birçok faktörün etkisi söz konusudur. Bu çalışmada kanonun oluşumundaki etkenlerden biri olan antolojiler inceleneyecektir. Gregory Jusdanis (1998), *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi* adlı kitabında bir kanonun oluşumunda antolojilerin önemine şöyle dikkat çeker:

Kanon herkesin ulaşabileceği, belli milli ve toplumsal çıkarları temsil eden yazılar bütünüdür. Antolojiler, derleyicilerinin belli dönemlerde nelerin derlenmeye layık olduğunu düşündüklerini gösterdiklerinden kanon hakkında yapılacak araştırmalar için önemli birer kaynaktırlar. Bir antoloji, belli bir dönemin, çeşitli nedenlerle antolojiyi hazırlayan kişinin dikkatini çeken, kanona dahil olan metinlerini yansıtır. [...] Bir metnin antolojiye dahil edilmesi tabii ki o metnin kanonlaşacağına garantisizdir. Bu yüzden antolojiler başlangıç aşamasında, tanınmış metinleri bünyelerine dahil ederek kanonu yansıtır. Basıldıkları zamansa edebiyat söylemine girerek kanonun (yeniden) oluşumunda rol alan önemli faillerden biri haline gelirler. (s. 105)

Dolayısıyla Türk edebiyatında hangi yazarların oluşturulan kanonlarda yer aldığını veya alabileceğini tartışırken incelememiz gereken yapıtların başında antolojiler gelir. Ama şu da unutulmalıdır: Jusdanis'ten yapılan alıntıda da vurgulandığı gibi bir yazara bir antolojide yer verilmesi onun mutlaka edebî kanon içinde yer alacağı anlamına gelmez. Antolojiler oluşturulmaya çalışılan kanonların sadece bir ayağıdır. Bir yazar ne kadar çok antolojide kendisine yer bulabiliyorsa oluşturulmaya çalışılan kanonlarda bu yazarın var olma olasılığı artar.

Bu makalede şiir, roman ve öykü türündeki yirmi bir antoloji² incelenerek “Bu antolojilerde kadın edebiyatçılardan kimlere yer verilmiştir?”, “Kadınların antolojilerde yer alma oranları nedir?”, “Hangi kadın edebiyatçılar ön plana çıkarılmaktadır ve neden?”, “Hangi kadın edebiyatçılar antolojilerde yer bulamamaktadır ve bunun nedeni ne olabilir?” soruları bazı örnekler üzerinden yanıtlanmaya çalışılacaktır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, “Var olduğu düşünülen kanonlarda kadın edebiyatçıların yeri nedir?”, “Türk edebiyatında bir kadın edebiyatçı kanonundan söz edilebilir mi?” sorularını tartışmaya açmaktır.

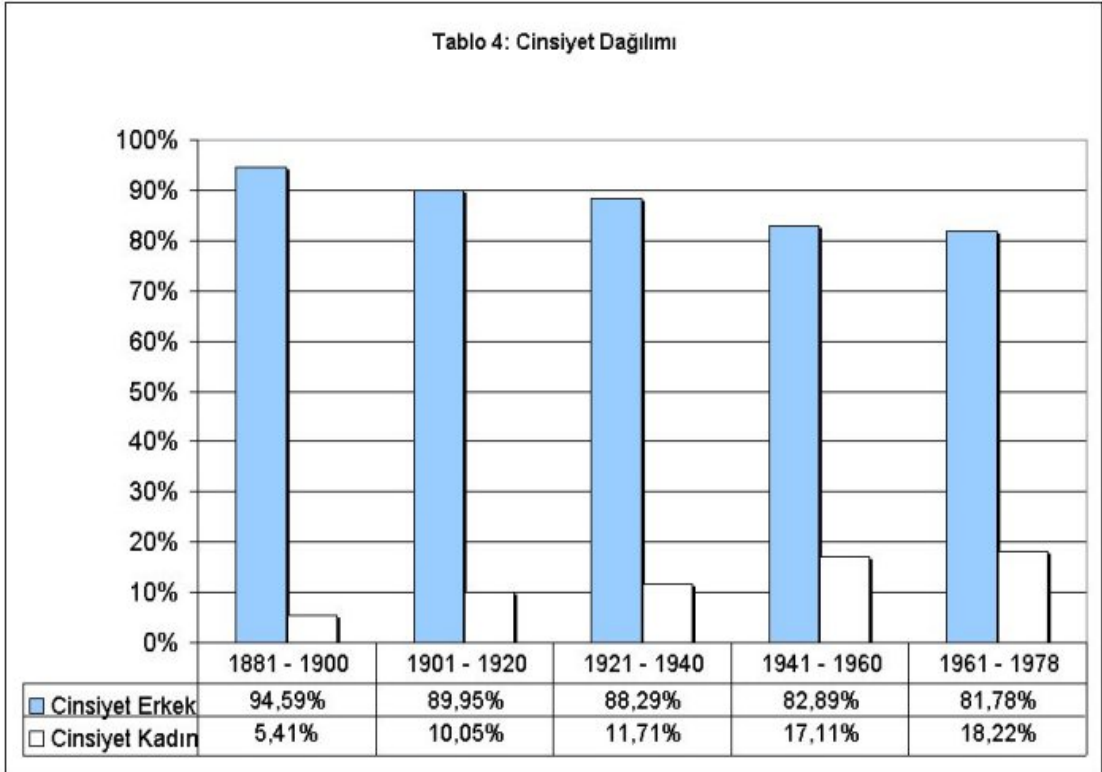
Antolojilerde Kadın Edebiyatçıların Temsiliyeti

Türk edebiyatının şekillenmesinde özellikle 2000'li yılların başına kadar antolojiler önemli bir rol oynamıştır.³ Antolojilerde yer alan kadın edebiyatçıları incelerken şu soruların akla gelme

² Bu antolojilerin adları makalenin “Kaynaklar” kısmında yer almaktadır.

³ 2000'li yıllardan itibaren internetin daha yaygın ve etkin bir şekilde kullanılmasıyla kanon oluşumunda farklı mekanizmaların devreye girdiği söylenebilir. Bunların incelenmesi de ayrı bir araştırma konusudur.

ihtimali yüksektir: Türk edebiyatında en az bir kitap yazmış kadın yazarların sayısı kaçtır? Kadın yazarların antolojilere alınma oranı, var olan kadın yazarların erkek yazarlara oranıyla doğru orantılı mıdır? Süreyya Elif Aksoy ve Murat Cankara (2002), “Çağdaş Türk Edebiyatçısının Toplumsal Profili” başlıklı yazılarında Yapı Kredi Yayınları tarafından 2001 yılında yayımlanan *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*’nde yer verilen 2132 edebiyatçının profilini ortaya koyan bir inceleme yapmışlardır. Aksoy ve Cankara, bu ansiklopedide yer alan edebiyatçıların 1854’ünün (yüzde 87’sinin) erkeklerden oluştuğunu ve kadın edebiyatçıların sayısının 278 olduğunu belirlemişlerdir. Yazarların doğum tarihlerini temel alarak aşağıdaki tabloyu hazırlamışlardır.

Tablo 1. Yıllara Göre Edebiyatçıların Cinsiyet Dağılımı (Aksoy ve Cankara, 2002)

Tablo 1’e göre, kadın edebiyatçıların oranı giderek artmaktadır ve 1961-1978 doğumlu yazarlarda yaklaşık % 18 oranında kadın edebiyatçı bulunmaktadır (Aksoy ve Cankara, 2002). Burada verilen sayının da kadın edebiyatçıların sayısını tam olarak yansıtmadığı ortadadır. TÜBİTAK tarafından desteklenen, Çimen Günay Erkol’un yürütücüsü olduğu “Türkiye’de Kadın Edebiyatı ve Kadın Yazarların Profiline Dayalı Analitik İnceleme” başlıklı projede yapılan araştırmalar sonucunda kadın edebiyatçıların sayısının daha fazla, 642 olduğu saptanmıştır.⁴ 2012 yılında sonuçlanan bu araştırmadan sonra da feminist araştırmacıların arşiv çalışmaları sonucunda eserleri gün yüzüne çıkarılan birçok kadın yazar bulunmaktadır.⁵ Hem adları unutulmuş / unutturulan kadın yazarlar yeniden keşfediliyor hem de her geçen gün edebiyat üretimine dâhil olan kadınların sayısı artıyor. S. Elif Aksoy ve Çimen Günay-Erkol (2012) tarafından yazılan “Bakmak

⁴ Bütün yazarların listesi için bkznz. http://en.writersofturkey.net/index.php?title=Main_Page

⁵ Behice Ziya Kolar, Belkıs Sami Boyar, Sadiye Vefik... gibi birçok kadın yazar ebediyata tekrar kazandırılmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için Serdar ve Tutumlu’nun “Tefrikalar Bağlamında Edebiyat Kanonunda Kadın Romancıların Konumu” başlıklı makalesine bakılabilir.

Ama Görmemek: Türkiye’de Kadın Yazarların Profili” başlıklı makalede kadın yazarların ürün verilen türlere göre dağılımı şöyle aktarılmaktadır:

Edebiyatçı kadınların %39.72’si öykü, %37.23’ü roman, %36.17’si şiir, %18.79’u araştırma-inceleme ve %15.6’sı çeviri-sadeleştirme türlerinde yapıt ortaya koymuşlar. Tüm dönemlerin genel toplamını veren bu sonuçlara göre ilk sırada yer alan öykü ile ardından gelen roman türlerinin oranlarının, başabaş denebilecek ölçüde yakın oldukları ve bu ikisini şiir yazan kadın edebiyatçıların izlediği görülmektedir. (s. 76)

Bu verilere göre, öykü, roman ve şiir türlerinde yapıt veren kadın yazarların sayısının birbirine çok yakın olduğu vurgulanmalıdır. Peki, kadın yazarlar aynı oranda antolojilerde temsil edilebiliyorlar mı?

Bu çalışma kapsamında daha önce de belirtildiği gibi şiir, roman ve öykü türlerinde toplam yirmi bir antoloji ele alındı. Bu antolojiler genellikle modern Türk edebiyatını kapsıyor, yani ya Tanzimat’la başlıyor ya da Cumhuriyet’le. Bitiş tarihleri de antolojilerin basım tarihleri itibarıyla birbirinden farklı. Birebir aynı tarihleri kapsayan antoloji bulmak oldukça zor. İncelemeye konu olan bu antolojiler seçilirken yapıtların olabildiğince aynı dönemi kapsamasına, farklı ideolojik bakış açılarını yansıtmasına (bu, farklı yayınevlerinden çıkan antolojiler seçilerek sağlanmaya çalışıldı) ve antolojileri edebiyat tarihi ve araştırmaları alanında bilinen, tanınan isimlerin hazırlanmış olmasına dikkat edildi. Böylece modern Türk edebiyatını temsilen yirmi bir antoloji seçilerek genel çerçeveyi görebilmemizi sağlayacak bir örneklem oluşturuldu.

Ele alınan antolojilerden dokuz tanesi şiir türündedir. Bu şiir antolojilerinde kaç tane kadın şair bulunduğunu ve bu şairlerin kimler olduğunu kısaca şöyle aktarabiliriz:

1- Memet Fuat’ın *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*’nde 83 erkek şaire, bir kadın şaire (Gülten Akın’a) yer verilmiştir.

2- Orhan Ural’ın *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri (1923-1983)* adlı antolojisinde yer alan 39 şair arasında kadın şair yoktur.

3- Metin Celâl’in *Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*’nde 133 erkek şair, 4 kadın şair (Gülten Akın, Sennur Sezer, Gülseli İnal ve Lale Müldür) bulunmaktadır.

4- Eray Canberk ve Metin Celâl’in hazırladığı *Çağdaş Türk Edebiyatında 199 Şairden 199 Şiir*’de 192 erkek, 7 kadın şair (Şükûfe Nihal, Halide Nusret Zorlutuna, Gülten Akın, Sennur Sezer, Gülseli İnal, Lale Müldür ve Birhan Keskin) yer almaktadır.

5- Şerif Aktaş’ın *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi (1860-1940)* adlı iki ciltlik kitabında 55 erkek, 1 kadın şair (Hâlîde Nusret Zorlutuna) vardır.

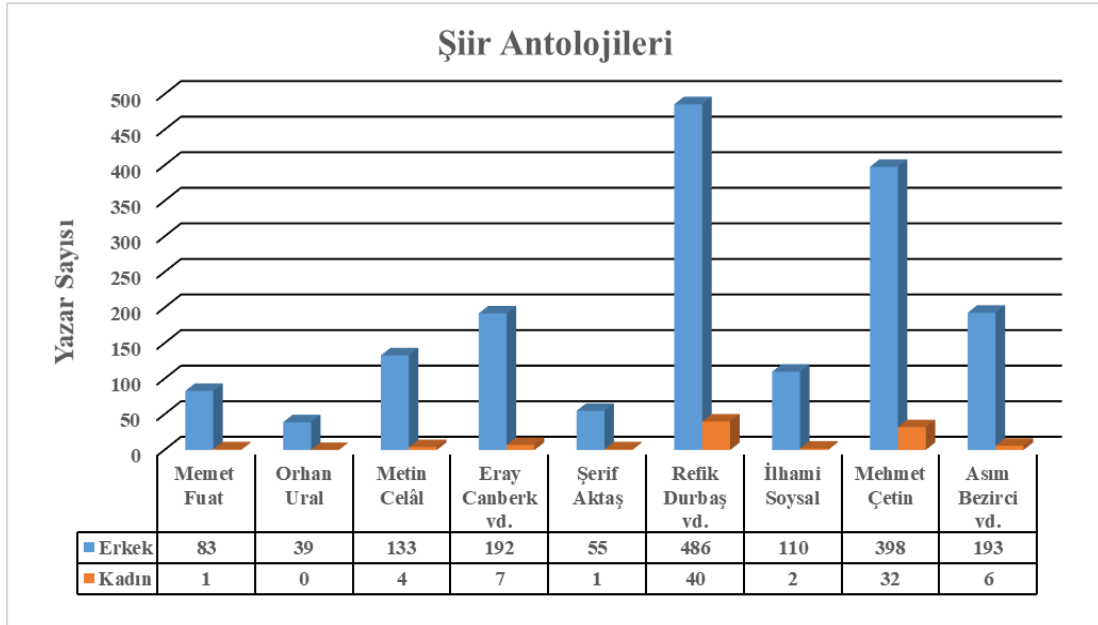
6- Abdullah Özkan ve Refik Durbaş’ın hazırladığı *Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri Antolojisi (526 Şair 1909 Şiir)* adlı altı ciltlik yapıtta 486 erkek ve 40 kadın şaire (İhsan Raif Hanım, Şükûfe Nihal Başar, H. Nusret Zorlutuna, Cavidan Tümerkan, Feriha Aktan, Müfide Güzin Anadol, Nurtan Çelebioğlu, Gülten Akın, Mübeccel İzmirli, Nazan Güntürkün, Türkan İl Deniz, Yeşim Salman, Melisa Gürpınar, Sennur Sezer, Feriha Altıok, Gülseli İnal, Zerrin Taşpınar, İnci Asena, Gülsüm Akyüz, Aytan Mutlu, Oya Uysal, Yelda Karataş, Arife Kalender Önel, Leyla Şahin, Nilgün Üstün, Lale Müldür, Berrin Taş, Cemile Çakır, Nilgün Marmara, Ece Aykız, Neşe Yaşın, Çiğdem Sezer, Perihan Mağden, Zeynep Uzunbay, Betül Tarıman, Nur Bulum, Elif Gevgili, Birhan Keskin, Esra Zeynep ve Bejan Matur’a) yer verilmiştir.

7- İlhami Soysal’ın *20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi*’nde 110 erkek, 2 kadın şair (Gülten Akın ve Türkan İl Deniz) bulunmaktadır.

8- Mehmet Çetin'in hazırladığı dört ciltlik *Tanzimattan Günümüze Türk Şiiri Antolojisi*'nde 398 erkek ve 32 kadın şair (H. Nusret Zorlutuna, Nigar Hanım, Şukûfe Nihal Başar, Gülten Akın, Melisa Gürpınar, Muazzez Menemencioglu, Sennur Sezer, Türkan İldeniz, Arife Kalender, Arzu K. Ayçiçek, Ayten Mutlu, Gülseli İnal, Gülsüm Akyüz, İnci Asena, Lale Müldür, Leyla Şahin, Selma Ağabeyoğlu, Yelda Karataş, Zerrin Taşpınar, Bejan Matur, Betül Tarıman, Birhan Keskin, Çiğdem Sezer, Didem Madak, Fatma Şengil Süzer, Faize Özdemirciler, Neşe Yaşın, Nilgün Marmara, Serap Ural, Türkan Yeşilyurt, Zeynep Köylü ve Zeynep Uzunbay) vardır.

9- Asım Bezirci ve Kemal Özer'in *Dünden Bugüne Türk Şiiri* adlı yapıtlarının 3, 4 ve 5. ciltlerinde⁶ 193 erkek ve 6 kadın şair (Nigar Hanım, Şükûfe Nihal, Halide Nusret Zorlutuna, Gülten Akın, Sennur Sezer ve Melisa Gürpınar) yer almaktadır.

Bu antolojiler incelendiğinde kadın şairler açısından durumun pek de iç açıcı olmadığını söyleyebiliriz. Şiir geleneği güçlü bir edebiyat olan Türk edebiyatında bir şair olarak varlık gösterebilmek zorken “kadın şair” olarak var olabilmek çok daha zor. Şiir, erkeklerin hâkim olduğu bir alan olarak karşımıza çıkıyor. Abdullah Özkan ve Refik Durbaş'ın hazırladığı *Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri Antolojisi (526 Şair 1909 Şiir)* adlı altı ciltlik yapıtları kadın şairlere en çok yer veren antoloji: Ele alınan 526 şairden 40'ı kadındır. Bu da daha çok ele alınan şair sayısının fazlalığından ve antolojinin kapsadığı zaman diliminde 1990'lara kadar gelinmesinden kaynaklanıyor. Günümüze yaklaştıkça antolojilerdeki kadın şair sayısının biraz daha arttığını söyleyebiliriz. Mehmet Çetin'in hazırladığı antolojide de bunu görebiliriz. Diğer antolojilerde yer alan kadın şair sayısı oldukça az. Hatta Orhan Ural'ın hazırladığı antoloji altmış yıllık bir zaman dilimini (1923-1983) kapsamasına rağmen bu yapıtta hiç kadın şaire yer verilmemiştir. Aşağıdaki tabloda kadın ve erkek şairlerin sayısı ve oranları görülmektedir. Abdullah Özkan ve Refik Durbaş'ın hazırladığı ve en fazla kadın şaire yer verilen antolojide bile kadın şairlerin ele alınan şairlere oranı % 7,6'dır. Elif Aksoy ve Murat Cankara (2002) tarafından çizilen ve daha önce verilen tabloyla karşılaştırıldığında var olan kadın edebiyatçıların temsiliyet oranının ne kadar düşük olduğu görülecektir.

Tablo 2. Şiir Antolojilerinde Yer Alan Şairlerin Cinsiyet Dağılımı

⁶ Bu antolojinin ilk iki cildi Divan edebiyatı ve halk edebiyatını kapsamaktadır. Dolayısıyla bu iki cilt inceleme dışında bırakılmıştır.

Peki, bu erkek egemenliğini kırarak antolojilere girebilmiş hangi kadın şairler vardır? Dokuz antolojinin yedisinde yer alan şair Gülten Akın'dır. Şerif Aktaş'ın *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi (1860-1940)* adlı yapıtında Gülten Akın'ın yer almaması da çok doğaldır. Bu yapıtın kapsadığı dönem içinde Gülten Akın'ın kitabı daha yayımlanmamıştır. Gülten Akın'ı beş antolojide yer alan Halide Nusret Zorlutuna ve Sennur Sezer izliyor. Şükûfe Nihal Başar, Gülseli İnal ve Lale Müldür ise dört antolojide karşımıza çıkıyor.

İlk akla gelen sorulardan biri de "Acaba 'egemen dili', 'erkek söylemini' benimseyen, yeniden üreten ve ataerkil sistemle uyumlu kadın yazarlar daha çok kabul görerek mi bu antolojilerde yer bulabiliyorlar?" Antolojilerde yer alan kadın şairler incelendiğinde bu sorunun gerçersiz olduğu görülecektir. Örneğin Gülten Akın, bu sorunun tam tersine "kadın duyarlılığını", "kadın kimliğini" yok saymadan, hatta şiirlerinde kadına ait sorunları sıkça dile getiren, toplumsal meseleleri de şiirine taşıyan bir şair olduğu görülür. Ruken Alp (2007), "Gülten Akın Şiirlerinde Kadın Duyarlılığı" başlıklı yüksek lisans tezinde bunu şöyle vurgular: "Özellikle ataerkil toplumsal yapıda 'kadın olarak' kendini var etmenin zorluğu, kadınların bu nedenlerle yaşadıkları çelişkiler ve bu yapıda kadına dayatılan yükümlülüklerin, kadın yaşamındaki belirleyiciliği ve sınırlayıcılığının şiirlerde dile getirilmesi 'kadın duyarlılığının' öne çıkması olarak alımlanabilir" (s. 111). Akın; eleştirmenler, akademisyenler tarafından kabul görmüş, kendini ispatlamış bir kadın şair olarak antolojilerde yer bulabiliyor. Hasan Turgut (2023) da *Araziyi Düzleştirmek: Gülten Akın Şiirinde Ortaklığın İnşası* adlı kitabında "Akın, erkeklerin hegomanya kurduğu şiirsel alanda kadın kimliğiyle var olmayı başaran ilk şairdir" diye belirtir (s. 147).

Düzyazı türlerini (roman, öykü, anı, deneme, oyun... vb.) içeren on iki antolojiyi incelerken elde edilen bulgular bir bütün olarak ele alınmıştır. Roman alanında türsel özellik gereği antolojiye pek rastlanmıyor. Daha çok seçilen romanlarla ilgili eleştiri yazılarına yer veren ve / veya romanlardan parçaların bulunduğu seçkiler hazırlanıyor. Bu çalışmada roman türünde antoloji veya seçki niteliğindeki iki yapıt incelendi:

1- Fethi Naci'nin hazırladığı *Yüzyılın 100 Türk Romanı* adlı yapıtta 54 erkek, 8 kadın romancıya yer verilmiştir. Kitapta; Halide Edip Adivar (*Sinekli Bakkal*), Adalet Ağaoğlu (*Ölmeye Yatmak, Bir Düğün Gecesi, Üç Beş Kişi*), Sevgi Soysal (*Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, Şafak*), Ayla Kutlu (*Kaçış, Hoşça Kal Umut*), Oya Baydar (*Hiçbiryer'e Dönüş*), Aysel Özakin (*Alnında Mavi Kuşlar*), Nazlı Eray (*Ay Falcısı*) ve Pınar Kür (*Yarın... Yarın...*) ele alınmıştır. Burada 8 kadın romancının 12 romanı incelenmiştir.

2- Refika Taner ve Asım Bezirci'nin hazırladığı *Seçme Romanlar* adlı yapıtta 72 erkek, 7 kadın romancı bulunmaktadır. Bu yapıtta; Halide Edip Adivar (*Sinekli Bakkal*), Suat Derviş (*Ankara Mahpusu*), Nezihe Meriç (*Korsan Çıkmazı*), Adalet Ağaoğlu (*Fikrimin İnce Güllü*), Sevgi Soysal (*Şafak*), Aysel Özakin (*Gurbet Yavrum*) ve Pınar Kür'e (*Yarın... Yarın...*) yer verilmiştir.

Beş öykü antolojisini incelediğimizde ise şu verilerle karşılaşılıyor:

1- Yaşar Nabi Nayır ve Enver Ercan'ın hazırladığı *Tanzimattan Günümüze Türk Öykü Antolojisi*'nde 57 erkek, 19 kadın öykücü (Halide Edip Adivar, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Sevim Burak, Leyla Erbil, Füzünan, Sevgi Soysal, Ayla Kutlu, Oya Baydar, Nursel Duruel, Tomris Uyar, Tezer Özlü, İnci Aral, Nazlı Eray, Pınar Kür, Erendiz Atasü, Feyza Hepçilingirler, Feride Çiçekoğlu ve Buket Uzuner) bulunmaktadır.

2- Mehmet Hengirmen'in hazırladığı üç ciltlik *2000 Yılında Türk Öykü Antolojisi*'nde toplam 107 erkek ve 25 kadın öyküciye (Halide Edip Adivar, Peride Celal, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Leyla Erbil, Sevim Burak, Ayla Kutlu, Füzünan, Sevgi Soysal, Afet Ilgaz, Oya Baydar, Nursel Du-

ruel, Tezer Özlü, Sevinç Çokum, İnci Aral, Nazlı Eray, Pınar Kür, İnci Gürbüzatık, Erendiz Atasü, Feyza Hepçilingirler, Lütfiye Aydın, Feride Çiçekoğlu, Aytül Uncu Akal, Ayşe Kilimci ve Buket Uzuner) yer verilmiştir.

3- Cafer Akman'ın *Tanzimattan Günümüze Türk Hikâyeleri Antolojisi* adlı yapıtında 66 erkek ve 17 kadın öykücü (Nezihe Meriç, Füzuzan, Sevgi Soysal, Afet Ilgaz, Adalet Ağaoğlu, Leyla Erbil, Sevim Burak, Emine İşinsu, Ayla Kutlu, Nursel Duruel, Tomris Uyar, Ayşe Kulin, Sevinç Çokum, Pınar Kür, Nazlı Eray, Muhterem Yüceyılmaz ve Nazan Bekiroğlu) vardır.

4- Ömer Lekesiz'in hazırladığı *Yeni Türk Edebiyatında Öykü* adlı beş ciltlik yapıtta 81 erkek ve 22 kadın öykücü (Halide Edip Adıvar, Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Sevgi Soysal, Afet Ilgaz, Sevim Burak, Mübeccel İzmirli, Füzuzan, Tomris Uyar, Sevinç Çokum, Adalet Ağaoğlu, Nazlı Eray, Tezer Özlü, Peride Celal, İnci Aral, Pınar Kür, Feyza Hepçilingirler, Nursel Duruel, Ayla Kutlu, Buket Uzuner, Jale Sancak ve Ayfer Tunç) bulunmaktadır.

5- Selim İleri'nin *Modern Türk Edebiyatında 99 Hikâyeciden 99 Hikâye* adlı yapıtında 80 erkek ve 19 kadın öykücüye (Halide Edip Adıvar, Güzide Sabri, Suat Derviş, Peride Celal, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Sevim Burak, Leyla Erbil, Mübeccel İzmirli, Füzuzan, Sevgi Soysal, Ayla Kutlu, Nursel Duruel, Tomris Uyar, Tezer Özlü, İnci Aral, Pınar Kür, Nazlı Eray ve Feyza Hepçilingirler) yer verilmiştir.

Roman ve öykü türlerini bir arada ele alan üç çalışmadaki kadın yazarları da şöyle listeyebiliriz:

1- Olcay Önertoy'un hazırladığı *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü* adlı yapıtta 111 erkek ve 18 kadın yazar bulunmaktadır. Önertoy, roman ve öykü türlerini ayrı ayrı ele almıştır. Kadın romancılar Halide Edip Adıvar, Güzide Sabri, Halide Nusret Zorlutuna, Müfide Ferit Tek, Şükûfe Nihal, Kerime Nadir, Mükerrerem Kâmil Su, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Emine İşinsu; kadın öykücüler de Leyla Erbil, Sevim Burak, Sevgi Soysal, Füzuzan, Gülten Dayıoğlu, Tomris Uyar, Adalet Ağaoğlu, Pınar Kür, Aysel Özakin'dir. Bu yapıtta, Adalet Ağaoğlu ve Sevgi Soysal hem romancı hem öykücü olarak yer almaktadır.

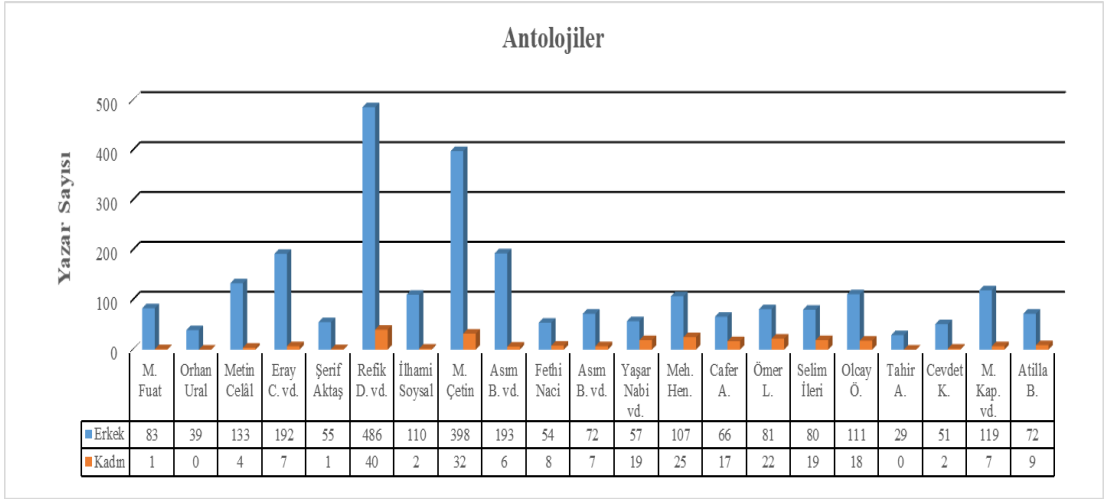
2- Tahir Alangu'nun Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (1919-1950) adlı üç ciltlik yapıtında 29 erkek yazar bulunurken kadın yazarlara yer verilmemiştir.

3- Cevdet Kudret'in *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1-2-3 (1859-1959)* adlı yapıtında 51 erkek, 2 kadın edebiyatçı (Halide Edip Adıvar ve Nezihe Meriç) vardır.

Bütün edebî türleri (şiir, roman, öykü, deneme, anı, oyun... vb.) içeren iki antoloji ele alındı:

1- Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci ve Abdullah Uçman tarafından hazırlanan *Atatürk Devri Türk Edebiyatı I-II* adlı yapıtta 119 erkek ve 7 kadın edebiyatçı (Halide Edip Adıvar, Müfide Ferit Tek, Şükûfe Nihal Başar, Mükerrerem Kamil Su, Halide Nusret Zorlutuna, Suat Derviş ve Samiha Ayverdi) bulunmaktadır.

2- Atilla Birkiye'in *20. Yüzyıl Türk Edebiyatından Seçmeler* adlı yapıtında 72 erkek ve 9 kadın edebiyatçı (Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Füzuzan, Sevgi Soysal, Tomris Uyar, Pınar Kür, Feride Çiçekoğlu, Buket Uzuner ve Latife Tekin) vardır.

Tablo 3. Antolojilerde Yer Alan Edebiyatçıların Cinsiyet Dağılımı

Bu on iki antolojiyi bir arada değerlendirdiğimizde şöyle bir tablo ortaya çıkıyor: Bu antolojilerin birinde hiç kadın edebiyatçı yok. Ele aldığımız 12 antolojiden 9’unda Halide Edip Adivar, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Pınar Kür, Nezihe Meriç yer alıyor. 7 antolojide Füruzan; 6 antolojide Ayla Kutlu, Nazlı Eray, Sevim Burak, Leyla Erbil ve Tomris Uyar bulunuyor. Nursel Duruel de ele alınan beş öykü antolojisinin hepsinde yer alıyor. Bu on iki antolojiden ikisi sadece roman türünü ele alıyor, dolayısıyla öykücülerin bu antolojilerde bulunmaması da doğaldır. Öykü antolojilerinde kadınların şiir antolojilerine oranla daha fazla yer bulabildikleri gözlemleniyor. Ele alınan beş öykü antolojisinde toplam 391 erkek, 102 kadın bulunuyor. Erkek öykücülerin sayısının yaklaşık olarak dörtte biri oranında (% 26) kadın öykücülere yer verilmiş. Öykü türünde yazan kadınların, erkek edebiyatçıların kadın edebiyatçılara oranına paralel olarak antolojilerde görünür kılındığı belirtilebilir.

Türk edebiyatında tekil bir ulusal kanon olmadığı görüşü Orhan Tekelioğlu (2003), Murat Belge (2004) gibi akademisyen, yazarlar tarafından savunulan bir görüştür. Selçuk Çıkla (2007) da “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu” başlıklı yazısında bunu şöyle ifade ediyor:

Türkiye’de belirgin bir şekilde ön plâna çıkmış olan cemaatlere (kesimlere) ait birer edebiyat kanonunun olduğunu söylemek gerekecektir. Bu kesimler Ülkücü / Milliyetçi / Turancı, Marksist, İslâmcı, Kemalîst adı verilebilecek olan topluluklardır. O halde Türkiye’de bu kesimlere ait yani Ülkücü / Milliyetçi / Turancı bir edebiyat kanonu, Marksist bir edebiyat kanonu, İslâmcı bir edebiyat kanonu, Kemalîst bir edebiyat kanonunun varlığı açıklıkla görülecektir (s. 53).

Bu savı, antolojilerde yer alan kadın edebiyatçılara bakarak desteklememiz pek mümkün görünmüyor. İdeolojik olarak farklı bakış açılarına sahip kişilerin (antolojileri hazırlayanların), roman ve öykü türünde yazan kadın edebiyatçılardan Halide Edip Adivar, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Pınar Kür, Nezihe Meriç adları üzerinde uzlaştığı görülüyor. Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Pınar Kür, Nezihe Meriç, Füruzan gibi ideolojik olarak “sol”da tanımlanan kadın yazarlar, “sağ”da yer aldığını düşündüğümüz kişilerin hazırladığı antolojilerde de yer alabiliyor. Bu noktada aslında antolojilerde en fazla yer alan kadın yazarların daha çok ideolojik olarak “sol”da tanımlanan yazarlar olduğunu da söyleyebiliriz. Kadın edebiyatçıların değerlendirilip antolojiye alınmasında ideolojinin pek de geçerli bir ölçüt olmadığı görülüyor. Kadınların ideolojik olarak değil de

edebiyatın kendi ölçütleri içinde değerlendirildiği ve bazı kadın edebiyatçılar üzerinde uzlaşım sağlandığı belirtilebilir. Bu, daha önceki antolojilerde yer alan tanınmış metinlerin sonraki antolojilerde yer bulmasından da kaynaklanıyor olabilir. Antolojiyi hazırlayanın ideolojisinin yansımalarını daha çok yer verilen birkaç isimden çıkarabiliyoruz. Örneğin, “ülkücü, milliyetçi” bir ideolojiye sahip Emine Işın’ya (Cafer Akman ve Olcay Öner’ın hazırladığı antolojilerde) ve Müfide Ferit Tek’e (Olcay Öner’ın ve Mehmet Kaplan ve diğerlerinin hazırladığı antolojilerde) yalnızca iki antolojide yer veriliyor.

Tartışılması gereken bir diğer konu da hangi kadın yazarlara bu antolojilerde yer verilmediğidir. Kerime Nadir’e bir, Peride Celal’e ise iki antolojide yer verilirken bu antolojilerde Muazzez Tahsin Berkant’ın adı geçmiyor. Çok üretken olan bu yazarların, aynı zamanda bu yazarlarla birlikte “popüler edebiyatın” antolojilerden dışlandığını görüyoruz. Yalnızca popüler edebiyatın içinde adı anılan kadın yazarlara değil, erkek yazarlara da bu antolojilerde yer verilmediği vurgulanmalıdır. Erkek veya kadın yazar gözetmeksizin daha çok kadınların okuduğu varsayılan popüler edebiyat, antolojilerde yer bulamıyor. Murat Belge (2004), “Türkiye’de ‘Kanon’” başlıklı yazısında kanonun oluşumunda öncelikle etkin olan üç merci olduğunu belirtiyor: 1. Yazarlar, aydınlar, öğretmenler, gazeteler... vb. 2. En genel adıyla “siyaset”. 3. Halk ya da toplum (s. 55). Aslında bu üçüncü merciin etkisi konusunda Belge biraz kararsız: “Halkın da ‘kanon’a kimin gireceğine karar verme ‘yetki’si yoktur. Ama [...] bu üçüncü mercii de hesaba katmamız gerekiyor. Uzun vadeli, nihai hakem o, -uzman olmasa da- ve kendisini tanımlayamasak da” (Belge, 2004: 55). Popüler, çok satan yazarların antolojilerde yer bulamaması, bize, Belge’nin deyimıyla halkın (ya da kamuoyunun), antolojiyi hazırlayanlar üzerinde pek bir etkisinin olmadığını gösteriyor.

Sonuç

Bu yazıda şiir ve düzyazı (roman, öykü, anı, deneme, oyun... vb.) türlerini içeren yirmi bir antolojiden oluşan bir örneklemeden hareketle kadın yazarların edebî kanon içindeki yeri ortaya konuldu. Tarihten dışlanan kadınların edebiyat alanında da “görünmez” kılındığını, ancak sınırlı sayıda kadın edebiyatçının kanona sızabildiği görülür. Kadın ve erkek yazarların sayısının birbirine oranı ölçüsünde (öykü türü hariç) yazarların antolojilerde temsil edilmediği vurgulanmalıdır.

Kadın yazarların edebiyat kamusunda var olabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi önünde birçok engeller olmasının ötesinde kendini yapıtlarıyla ispatlamış kadın edebiyatçıların dahi “erkek” hâkimiyetinin olduğu antolojilere girebilmesi, sızabilmesi oldukça zor, hatta antolojiyi derleyen olarak bile. Ele alınan bu yirmi bir antolojiden yirmi birinin hazırlayanının erkek olduğunu sadece ikisinin derleyenleri arasında üç kadın yazarın (Refika Taner, İnci Enginün ve Zeynep Kerman) bulunduğu da ayrıca belirtilmelidir.

Kaynaklar

Akman, C. (der.) (2001). *Tanzimattan günümüze Türk hikâyeleri antolojisi*. Bilge Karınca Yayınları.

Aksoy, S. E. ve Cankara, M. (Güz 2002). Çağdaş Türk edebiyatçısının toplumsal profili. *Kanat*. <http://kanat.bilkent.edu.tr/oldhtml/profil.html>.

Aksoy, S. E. ve Günay-Erkol, Ç. (2012). Bakmak ama görmemek: Türkiye’de kadın yazarların profili. *Kadın/Woman 2000*, 13 (2), 61-98.

Aktaş, Ş. (haz.) (1996). *Yenileşme dönemi Türk şiiri ve antolojisi (1860-1920)* 1. Akçağ Yayınları.

Aktaş, Ş. (haz.) (1998). *Yenileşme dönemi Türk şiiri ve antolojisi (1920-1940)* 2. Akçağ Yayınları.

- Alangu, T. (1959). *Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman (1919-1930)* 1. Cilt. İstanbul Matbaası.
- Alangu, T. (1965). *Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman (1930-1940)* 2. Cilt. İstanbul Matbaası.
- Alangu, T. (1965). *Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman (1940-1950)* 3. Cilt. İstanbul Matbaası.
- Alp, R. (2007) Gülten Akın şiirlerinde kadın duyarlılığı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilkent Üniversitesi.
- Belge, M. (Ocak 2004). Türkiye’de “kanon”. *kitap-lık*, (68), 54-59.
- Belkıs, Ö. (2017). Sunuş: Kadınların sanatı: Benim sanatım seninkinden farklı. Ö. Belkıs ve D. Kankaytsın (Der.). *Sanatın gölgedeki kadınları* içinde (ss. 7-29). Ayrıntı Yayınları.
- Bezirci, A. ve Özer, K. (haz.) (2002). *Dünden bugüne Türk şiiri III: yeni şiir (1900-1940)*. Evrensel Yayınları.
- Bezirci, A. ve Özer, K. (haz.) (2002). *Dünden bugüne Türk şiiri IV: yeni şiir (1940-1960)*. Evrensel Yayınları.
- Bezirci, A. ve Özer, K. (haz.) (2002). *Dünden bugüne Türk şiiri V: yeni şiir (1960-2000)*. Evrensel Yayınları.
- Birkiye, A. (haz.) (2001). *20. yüzyıl Türk edebiyatından seçmeler*. Aralık Yayınları.
- Canberk, E. ve Celâl, M. (haz.) (1998). *Çağdaş Türk edebiyatında 199 şairden 199 şiir*. Oğlak Yayınları.
- Celâl, M. (haz.) (1998). *Çağdaş Türk şiiri antolojisi*. Papirüs Yayınları.
- Cevdet Kudret (1998). *Türk edebiyatında hikâye ve roman 1 (1859-1910)*. İnkılâp Kitabevi.
- Cevdet Kudret (1998). *Türk edebiyatında hikâye ve roman 2 (1911-1922)*. İnkılâp Kitabevi.
- Cevdet Kudret (1999). *Türk edebiyatında hikâye ve roman 3 (1923-1959)*. İnkılâp Kitabevi.
- Çakır, S., (2011). Feminist tarih yazımı: Tarihin kadınlar için, kadınlar tarafından yeniden inşası. S. Sancar (Ed.). *21. yüzyıla girerken Türkiye’de feminist çalışmalar* içinde (ss. 505-533). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Çetin, M. (haz.) (2002). *Tanzimattan günümüze Türk şiiri antolojisi 1-2-3-4*. Akçağ Yayınları.
- Çıkla, S. (Yaz-Güz 2007). Türk edebiyatında kanon ve inkılâp kanonu. *Muhafazakâr Düşünce*, (13-14): 47-68.
- Fethi Naci. (2000). *Yüzyılın 100 Türk romanı*. Adam Yayınları.
- Hengirmen, M. (haz.) (2000). *2000 yılında Türk öykü antolojisi 1-2-3*. Engin Yayınevi.
- İleri, S. (haz.) (1997). *Modern Türk edebiyatında 99 hikâyeciden 99 hikâye*. Oğlak Yayınları.
- Jusdanis, G. (1998). *Gecikmiş modernlik ve estetik kültür: milli edebiyatın icat edilişi*. (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Kaplan, M.; Enginün, İ.; Kerman, Z.; Birinci, N. ve Uçman, A. (haz.) (1992). *Atatürk devri Türk edebiyatı I, II*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Lekesiz, Ö. (1997). *Yeni Türk edebiyatında öykü 1*. Kaknüs Yayınları.
- Lekesiz, Ö. (1998). *Yeni Türk edebiyatında öykü 2*. Kaknüs Yayınları.
- Lekesiz, Ö. (1999). *Yeni Türk edebiyatında öykü 3*. Kaknüs Yayınları.
- Lekesiz, Ö. (2001). *Yeni Türk edebiyatında öykü 4-5*. Kaknüs Yayınları.
- Memet Fuat (1992). *Çağdaş Türk şiiri antolojisi*. Adam Yayınları.
- Nayır, Y. N. ve Ercan, E. (haz.) (1994). *Tanzimattan günümüze Türk öykü antolojisi*. Varlık Yayınları.
- Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk roman ve öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özkan, A. ve Durbaş, R. (haz.) (1999). *Cumhuriyetten günümüze Türk şiiri antolojisi 526 şair 1909 şiir 1-2-3-4-5-6*. Boyut Yayınları.
- Parla, J. (Ocak 2004). Edebiyat kanonları. *kitap-lık*, (68), 51-53.

Parla, J. (Kasım 2007-Mayıs 2008). Gelenek ve bireysel yetenek: kanon üzerine düşünceler. *Pasaj*, (6), 11-18.

Serdar, A. ve Tutumlu, R. (2017). Tefrikalar bağlamında edebiyat kanonunda kadın romancıların konumu. Ö. Belkıs ve D. Kankaytsın (Der.). *Sanatın gölgedeki kadınları* içinde (ss.129-146). Ayrıntı Yayınları.

Soysal, İ. (haz.) (1997). *20. yüzyıl Türk şiiri antolojisi*. Bilgi Yayınevi.

Taner, R. ve Bezirci, A. (1980). *Seçme romanlar*. Yeni Dünya Yayınları.

Tekelioğlu, O. (Şubat, Mart, Nisan 2003). Edebiyatta tekil bir ulusal kanonun oluşmasının imkânsızlığı üzerine notlar. *Doğu Batı*, (22), 65-77.

Turgut, H. (2023). *Araziyi düzleştirmek: Gülten Akın şiirinde ortaklığın inşası*. Metis Yayınları.

Ural, O. (haz.) (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk şiiri (1923-1983)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.